Вікторія Зарицька

м. Вінниця

(Наук. керівн. – д. філол. наук, проф. Іваницька Н. Л.)

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНІ ВИЯВИ РІЗНИХ ПРИКМЕТНИКОВИХ СЛОВОНАЗВ АТРИБУТИВНИХ ДЕНОТАТІВ У ПОЕЗІЯХ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ ТА МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

Анотація

У статті подано аналіз параметрів слів атрибутивних денотатів за їхніми кількісно-якісними показниками на основі поезій Володимира Сосюри та Максима Рильського. Виокремлено та описано різновиди авторського вживання прикметникових словоназв у художніх стилях (поезіях) Володимира Сосюри та Максима Рильського.

Ключові слова: *атрибутивні деноти, частини мови, кількісний показник, кількісно-якісний параметр, словоназва денотата, художній стиль, поезії Володимира Сосюри та Максима Рильського.*

Аннотация

В статье представлен анализ параметров слов атрибутивных денотатов по их количественно-качественным показателям на основе стихов Владимира Сосюры и Максима Рыльского. Выделены и описаны разновидности авторского употребления имен прилагательных в художественных стилях (поэзии) Владимира Сосюры и Максима Рыльского.

Ключевые слова: *атрибутивные деноты, части речи, количественный показатель, количественно-качественный параметр, художественный стиль, поэзии Владимира Сосюры и Максима Рыльского.*

Summary

The article presents the analysis of the parameters of the words of attributive denotates according to their quantitative and qualitative indicators based on the poems of Vladimir Sosyura and Maxim Rylsky. Varieties of the author's use of the adjective names in the artistic styles (poetry) of Vladimir Sosyura and Maxim Rylsky are identified and described.

Keywords: *attribute denotes, parts of speech, quantitative indicator, quantitative-qualitative parameter, artistic style, poetry of Vladimir Sosyura and Maxim Rylsky.*

Незважаючи на швидкоплинність часу та поповненням української літератури новими іменами, все ж більша частина науковців звертає свою увагу на творчу спадщину класиків ХХ століття Володимира Сосюри та Максима Рильського. В українському мовознавстві все частіше з'являються праці присвячені аналізу прикметникових звернень, у творчості певного автора, до читача. Отож, метою статті є виокремлення та опис авторських прикметникових словоназв Володимира Сосюри та Максима Рильського.

Дослідження виконано на матеріалі 80 слів, поданому у вигляді 40 вибірок, що вбачають вибрані тексти поезій Володимира Сосюри та Максима Рильського. Відповідно порівняльну характеристику фрагментів поезій подано у вигляді кількісних показників розрядів прикметників: якісні, відносні, присвійні, відносно-якісні, присвійно-відносні (див. таблицю 1).

Таблиця 1.

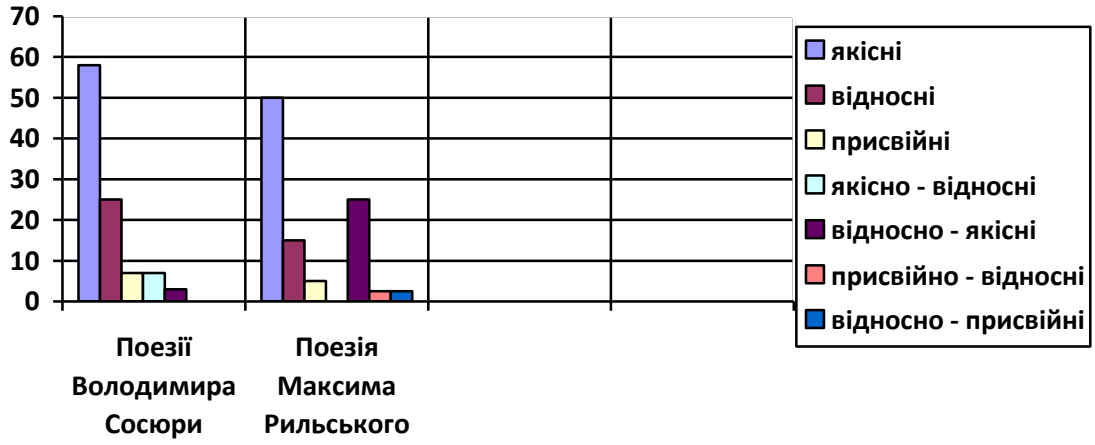

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед тим як перейти до опису конкретного аналізу, отриманого унаслідок виявлення кількісно-якісних виявів різних прикметникових словоназв атрибутивного денотата, вважаємо за потрібне розкрити роль прикметників у поетичному мовленні.

Перш за все роль прикметника полягає в увиразненні художнього тексту, визначення та вираження характерних рис та якостей денотата, також наповнення емоційністю та смисловим нюансом. [1, с. 245].

Використання складних прикметників є традиційним в українській поезії XX століття. [2, с. 63]. Такі одиниці служать або епітетом, за допомогою якого мовлення набуває урочистості, пафосу, або вони розширюють словниковий склад мови, виконуючи номінативну функцію.

Так у своїй творчості Максим Рильський використовує словотвірні зразки поєднуючи в собі декілька прикметників : «*І шум людський, і велемудрі книги, /І п'яних струн бентежно-милий спів,…»* [3, с. 512].

Продовжуючи аналізувати вибрані твори Максима Рильського, можна побачити, що таких прикметників більшість. Вони виконують функцію експресивного означення, або ж інформативного називання, що в художній мові виражається атрибутивним сполученням. Наприклад, словосполучення *блакитні крила* замінено у автора на *блакитнокрилий:* «*Гнуться клени ніжними колінами, /Чорну хмару сріблять голуби... /Ще от день – і все ми, все докинемо / Для блакитнокрилої плавби*». [4, с. 52].В такому випадку не можна заперечити більш влучнішої та оригінальнішої одиниці цього тексту, адже це і підкреслює самобутній стиль автора, вираження його світобачення до побаченого, відчутого.

Випадки таких словотворень в поетичному мовленні характеризують денотат за різними ознаками. Г. Вокальчук зазначає, «*коли врахувати, що у складному слові здебільшого один із компонентів є основним, то умовно можна характеризувати прикметники за семантикою основного компонента*» [2, с. 63–64].

Виходячи з цього в основу складних слів покладено такі ознаки денотатів:

а) у випадку складного денотата *гостроокий,* де в утворені бере участь прикметник з іменником, складений прикметник підштовхує наше сприйняття до асоціації із пильним зором орла.

б) ***запах:*** *в'ялим, тонким (*«*Запахла осінь в'ялим тютюном,/Та яблуками, та тонким туманом, – /І свіжі айстри над піском рум'яним / Зорюють за одчиненим вікном.»)* [4, с. 42]

В цих рядках за допомогою незвичного підбору прикметників автор намагається передати самобутність, неповторність осінньої пори, занурити читача в світ тиші та чого незабутнього.

в) ***колір:*** *блакитний, смуглявий («По блакитному трапу /сходить сонце над маревом нив /Я в пальті і у фетровій шляпі, /де колись у свитині ходив. /Де колись неповторного літа/ одягнув я, смуглявий юнак,/ коли став на заводі робити, /не свитину, а теплий піджак»)* [5, с. 85]

Володимир Сосюра змальовує непросте життя сільського хлопця, його спогади, навіює нам пережиті часи : «…*синій, чорного, жовтокоса , синьоока, золоті («Облітають квіти, обриває вітер пелюстки печальні в синій тишині./ По садах пустинних їде гордовито/осінь жовтокоса на баскім коні./ В далечінь холодну без жалю за літом/ синьоока осінь їде навмання./ В'яне все навколо, де пройдуть копита,/ золоті копита чорного коня.»)* [5, с. 83]

У цих рядках хочеться звернути увагу на поєднання складних прикметників, що утворилися від сполуки прикметника з іменником та влучно характеризує денотат. Використання епітетів *жовтокоса та синьоока* є вираженням зовнішніх ознак опису осені, що притаманне українському пейзажу та викликає асоціацію із жовтим листям та блакитним небом. Також словосполучення *баскім коні* передає зовнішній стан коня на якому їде осінь.

Звернувши увагу на опис рідної мови ми бачимо, як Володимир Сосюра називає її *малиновою, світлою, пурпуровою,* вдаючись задіяти всі органи відчуття: зір, дотик, смак. *(«Вивчайте, любіть свою мову, /як світлу Вітчизну любіть, /як стягів красу малинову, /як рідного неба блакить./…/ Вона, як зоря пурпурова, що сяє з небесних висот, і там, де звучить рідна мова, живе український народ»)* [5, с. 87] З погляду на творчу спадщину Максима Рильського можна віднайти таку ж глибину передачі зовнішню характеристику навколишнього . У вірші «Ластівки літають, бо літається» автор використовує прикметники співвідносячи їх з власними назвами, у новотворення прикметники ніби матеріалізуються та стають візуально і дотиково сприйманим. *(«Хвилею зеленою здіймається/ Навесні Батийова гора./ Гнуться клени ніжними*

колінами,/Чорну хмару сріблять голуби.../Ще от день — і все ми, все докинемо») [4, с. 52]

Дослідивши наявність атрибутивних денотатів у поетичному словнику Володимира Сосюри та Максима Рильського , ми знайшли велику кількість прикметників які належать до групи якісного розряду та описують зовнішні характеристики істот, пейзаж у творі, однакова кількість прикметників з розряду відносних. Та все ж найбільше та ширше вдається до введення прикметників у словотворення Максим Рильський. Так як автор поезій вдається до оригінальних засобів вираження думок, в яких змальовується та передається бачення предмету із внутрішньої сторони, описуючи його відчуття, що й потрібно для літератури й мови.

Література

1. Літературознавчий словник- довідник/ Р. Гром'як, Ю. Ковалів [та ін.]. Київ, 1997. 752 с.
2. Вокальчук Г. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії XX століття //Авторський неологізм в українській поезії XX століття) лексикографічний аспект); за ред. А. Грищенка [монографія]. Рівне, 2004. С. 94–524
3. Рильський М. Спокійно творчості тривога: Вибрані поезії. Видання перероблене / Упоряд. М. Рильський, Київ, 2015. 512с.
4. Рильський М. Вибрані твори у двох томах. Том 2. Київ, 2006 594 с.
5. Сосюра В. Вибране. Київ ,1989 95 с.

Вікторія Зарицька

м. Вінниця

(Наук. керівн. – д. філол. наук, проф. Іваницька Н. Л.)

ПРИКМЕТНИК В АТРИБУТИВНОМУ СЛОВОСПОЛУЧЕННІ

Анотація

У статі розглянуті особливості функціонування прикметника в атрибутивному словосполученні

Ключові слова: *денотат, властивість, якісний прикметник, відносний прикметник, семантична поєднувальність, типи атрибутивних словосполучень.*

Аннотация

В статье рассмотрены особенности функционирования имени прилагательного в атрибутивном словосочетании